

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni predal (Cassella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto VII. — Štev. 8 (130)

UDINE, 16. - 30. APRILA 1956

Izhaja vsakih 15 dni

Stari načrti potujčevanja

«Giornale di Udine» je v svoji številki od 22. novembra 1866 objavil članek z naslovom »Slovani v Italiji« (»Gli Slavi in Italia«) iz katerega hočemo navesti nekaj podatkov in ugotovitev.

Potem, ko članek očita Avstriji, da v obmejnih pokrajinah favorizira Slované na škodo Italijanov, zaključuje: »Avstrija v tem ne bo uspela, ker narašča se ne more nasilno spremeniti.«

Ce so takrat, ko je šlo za Italijane, tako dobro vedeli, da se ne more nasilno spremeniti narava (čeprav jih Avstrija v resnici nikoli ni preganjala in so imeli več pravic od Slovencev) čemu se potem že celih 90 let trudijo, da bi nasilno spremenili značaj beneških Slovencev?

Ze takrat, to je pred fašizmom, so sanjali in delali načrte, kako bi italijanizirali Slovence. Takole dajejo nasvete vladi in vladnim organom v omenjenem članku: »Ne borijo uporabljali nobene sile (nasproti Slovincem), ampak bomo uporabili jezik in kulturo neke višje civilizacije, kakršna je italijanska, da bomo poitalijančili Slovence v Italiji; potrudili se bomo za izboljšanje njihovega gospodarskega in socialnega stanja, za njihovo vzgojo in pritegnitev v italijansko civilizacijo, ki se mora svetiti prav tam med njimi, ker so prav za prav na-

ši gostje. Ne moremo trditi, da so Istra, Trst, Gorica italijanski kraji v vseh ozirih, dokler bo lahko diplomacija ugovarjala, da žive na tem ozemlju Slovani. Število teh Slovanov, je treba zmanjšati...«

»Civilizirani ljudje slovenske kolonije v videmski pokrajini,« nadaljuje članek, »so že postali Italijani po jeziku in kulturi in rabijo slovenščino samo kot kmečko narečje v svojih gorskih vaseh... Ta proces pa bi se lahko pospešil, če bi slovenske otroke v videmski pokrajini, ki žive nad Čedadom, Fojdo, Ahtom, Cento in v Reziji poučevali v italijanskem jeziku in kulturi in če bi se v teh dolinah čitale ljudske knjige pisane v italijanščini. Tako bi mlajša generacija govorila povsod italijansko. To bi uplivalo polagoma na vso Soško dolino, ne samo na njen desni, ampak tudi na levi breg.

»Non faremo però nessuna violenza; ma adopereremo la lingua e la cultura di una civiltà prevalente quale è l'italiana per italianizzare gli Slavi in Italia, useremo speciali premure per migliorare le loro sorti economiche e sociali, per educarli, per attirarli a questa civiltà italiana, che deve brillare ai confini tra queglii stessi che sono piuttosto ospiti nostri.

Non vale dire che l'Istria, che Trieste, che Gorizia, sono paesi italiani sotto tutti gli aspetti, finché la diplomazia può adoperare l'argomento che sul loro territorio ci sono degli Slavi. Questi Slavi bisogna eliminarli...«

Tutte le persone civili di questa colonia slava sono ormai italiane di lingua e di civiltà e non riguardano ormai lo slavo che come un dialetto rustico da parlarsi in villa...«

Supponiamo che tutti i giovanetti slavi che appartengono alla provincia di Udine sopra Cividale, Faedis, Attimis e Tarcento e nella Valle di Resia venissero istruendosi alla lingua e cultura italiana e che in quelle valli si leggessero libri popolari italiani, è certo che la trasformazione sarebbe accelerata e che colla nuova generazione si parlerebbe la nostra lingua da per tutto. Questo fatto in-

fluirebbe gradatamente in tutta la valle dell'Isonzo, non soltanto sulla sponda dritta, ma anche sulla sponda sinistra...«.

Kakor smo že omenili, je bil članek pisan najmanj 55 let pred pojavom fašizma in se mu torej ne more očitati, da je bil pisec pod njegovim vplivom. Zato je očitno, da so v Italiji že mnogo prej in sicer takoj po ujedinenju vrgli v koš za staro šaro vse Mazzinijeve nauke in tiste ideale, ki so bili vodilo pri italijanskem prepovedu in ujedinenju.

Gotovo se bodo Slovenci v gornji Soški dolini, ki sedaj sami odločajo o svoji usodi in so po odhodu italijanskih državnih uradnikov, lahko ugotovili, da v njihovi deželi sploh drugih Italijanov ni bilo, smejali prismojenim načrtom šovinistično navdahnjenega člankarja, ki je ponujal svojo »višjo« civilizacijo in jo vsiljeval kot kramar na semnju svoje biago. Od vseh lepših besed in objub pa je zlasti v Beneški Sloveniji ostala samo težnja po asimilaciji in potujčevanju, ki je ostala v eni ali drugi obliki na programu vseh vlad do današnjih dni. Gospodarsko in socialno stanje, katerega izboljšanje napoveduje članek, pa se je do današnjih dni stalno slabšalo, saj se javna dela v glavnem omejujejo le na gradnjo potujčevalnih italijanskih šol in »municipijev«.

Pa še nekaj zanimivih priznanj je ušlo člankarju. On predlaga namreč, naj bi v Beneški Sloveniji čitali italijanske ljudske knjige. To pomeni, da jih ljudje takrat niso čitali in so torej čitali ljudske knjige v svojem, to je v slovenskem jeziku. Pa tudi za mladino nasvetuje, da bi jo bilo treba šele učiti italijanščino, kar pomeni, da takrat ni znala tega jezika. Zanimivo je tudi njegovo mnenje, da so »civilizirani« le tisti ljudje, »ki so ostali Italijani«. Vsi drugi, ki govorijo drug jezik, to je v tem primeru slovenščino, pa bi po njegovi logiki morali biti barbari, saj je njihov jezik »le kmečko narečje«.

K vsemu temu naj pripomnimo, da: laž ima kratke noge. In to potrjuje danes tudi velika razširjenost »Matajurja« po vseh beneških vaseh, ker ljudje segajo po njem z vedno večjim zanimanjem in vidijo v njem res — svoj list.

La statistica etnografica della Slavia Friulana e la politica di snazionalizzazione

Il barone Czornig, calcolava gli Sloveni nel Lombardo - Veneto, prima dell'annessione all'Italia, su dati del censimento austriaco del 1851, in 26.767.

Quando poi la Slavia assieme al Friuli fu annessa all'Italia, si continuò la tradizione, che del resto vige in tutte le nazioni civili e democratiche, secondo la quale il censimento oltre a tener conto il numero della popolazione, dovesse considerare anche sotto l'aspetto etnografico. Così il censimento del 1867, gli Sloveni del Friuli furono 27.000 e nel 1891 furono 27.700.

Tuttavia bisogna dubitare un po' su queste cifre dal momento che Pacifico Valussi, Messedaglia, de Courtenay ed il Pullè, facevano salire queste cifre a 30.000; il Marcotti li presumeva 40.000 entro del regno d'Italia nel solo Friuli, cifra che Francesco Musoni credeva molto inferiore al reale.

Non si può nascondere il dubbio che in Italia si avesse tutt'ora tutto l'interesse a diminuire le cifre degli Sloveni o addirittura a cancellarli dal numero della popolazione slovena che vive oggi entro i confini d'Italia, per dare inizio a quella costante opera di snazionalizzazione che non tollera assolutamente quello che non sia italiano.

Infatti durante il censimento del 10 febbraio dell'anno 1901, non si adottò più il metodo del conteggio per testa, ma per famiglia, e questo solo nei riguardi di cittadini che abitualmente parlavano una lingua diversa.

Risultò così che nel distretto di San Pietro degli Slavi ci furono 2673 famiglie slovene, di Tarcento 1009, di Gemona 12, di Cividale 905, di Moggio 1077.

Con un totale di 5776 famiglie parlanti lo sloveno in 76 frazioni di censimento. Ma qual'era il numero reale degli abitanti sloveni? Secondo il prof. Libero Fracassetti, che moltiplicò questo numero per 5,5, media per ogni famiglia, risultò di 31.760 il numero degli Sloveni nel Friuli in quell'anno. Questo numero rappresentava il 5,17% della popolazione complessiva nella provincia di Udine. Ripetiamo, allora si era nel 1901 e da

allora non si fece più neppure il censimento etnografico per famiglie, perché si voleva che la popolazione slovena scomparisse.

Dalle relazioni di deputati al governo di allora, dai giornali, da riviste scientifiche - politiche si capisce la campagna che fu fatta accioccò gli Sloveni del Friuli non vivessero a contatto dei fratelli d'oltreconfine, né ricevessero alcun scritto o messaggio nella loro lingua. Dalla relazione del prof. Libero Fracassetti si legge che la statistica degli Sloveni del Friuli è importante non dal punto di vista morale, ma da quello politico perché, secondo lui ed altri, allora si faceva una attiva propaganda «anti-italiana» nella zona orientale del confine d'Italia per ridestare o rinfocolare aspirazioni panslavistiche.

Ecco, come lui, interprete della millenaria civiltà romana, considera gli Sloveni; sono sue queste parole che vogliamo trascrivere: «La minaccia slava urge la Venezia Giulia e i nostri fratelli, nutriti da signorile e larga cultura, difendono con filiale amore e con romana tenacia i diritti della natura, della intelligenza e della storia dall'impeto selvaggio di barbari nuovi che si erigono vincitori del passato ed arbitri dell'avvenire.»

L'autore di queste parole non aveva certo nulla da imparare dal regime fascista che venne dopo di lui, regime che in fondo in fondo non fece che portare agli estremi i sentimenti antisloveni.

E quando allora ci furono alcune associazioni religiose e letterarie slovene, quali la Società di S. Ermacora di Klagenfurt, o letterarie come quella di S. Cirillo e Metodij, che mandavano agli Sloveni del Friuli libri religiosi e letterari, riviste, giornali, per cercare di aiutare la nostra gente nello sviluppo culturale e morale, ecco che da ogni parte si lanciarono accuse di voler slavizzare «le fide sentinelle avanzate del Friuli».

Si incolparono anche i preti dicendo che venivano da scuole ecclesiastiche slavizzate, i quali nella lingua slovena non solo parlavano alla gente della parola di Cristo, ma anche del gioco imposto ai figli Sloveni dagli usurpatori di Roma.

E come oggi, anche allora non avrebbero voluto che giungessero agli Sloveni del Friuli giornali come il Soča, il Ljubljanski zvon, l'Edinost di Trieste, il Primorski list, il Slovenec, il Slovenski narod, il Delavski prijatelj ecc.

Allora dicevano perfino che i propagandisti antiitaliani erano aiutati dalla Russia, o dall'Austria, la quale doveva assecondare il vecchio disegno del Vaticano, di fare dell'Austria-Ungheria, una vasta organizzazione cattolica - slava destinata ad avere grandi influenze sull'indirizzo della politica internazionale.

Quanta fantasia c'era nella mente di alcuni un tempo e quanta c'è ne ancora oggi nella mente dei persecutori soprattutto del nostro giornale.

Eppure dopo cinquant'anni, poco è cambiato. Il censimento fatto nel 1951, ha eliminato addirittura anche il computo delle famiglie slovene in Italia, e la politica nei riguardi di essi è identica a quella del fascismo, checché ne dicano certi sciocchini locali.

Perciò sarebbe sempre tempo, che il nostro governo, dimostrasse finalmente tanta democraticità da rispettare i nostri diritti, da tenerci nella dovuta considerazione e si adoperi che qui nel Friuli, in questo Friuli che vide tanti dolori e massacri durante tutte le guerre, si demolisca quell'artificiosa propaganda che vorrebbe far credere al popolo italiano dell'esistenza di pericoli al solo scopo di impedire una normalizzazione.

Rispettare una minoranza linguistica, riconoscerla in tutti i suoi diritti, significherebbe applicare la Costituzione democratica in omaggio alla quale andarono al potere gli attuali nostri governanti.

Kričec primer

Zadeva o kateri mislimo napisati nekaj vrstic je že znana po večini našim ljudem. Saj so o njej pisali celo rimski listi. Sedaj se stvar tudi bliža k svojemu pravemu koncu. Toda primer, ki se je zgodil v župniji Kosca je takšen, da z žarko lučjo posveti v temo naših razmer v Beneški Sloveniji.

O zadevi z nastavitvijo novega slovenskega župnika v Kosci je tudi naš list že povedal svoje mnenje. Zato naj za tiste, ki še ne poznajo stvari, pa tudi, da bodo naši bralci imeli celotno sliko pred seboj, podamo na kratko ves razvoj.

Kosce so slovenska fara. Pa je prišel tja neki don Boldarino, ki mu je bila bolj pri sreju politika kot pa beseda božja. Končno so le tudi višji spoznali, da mož ni na pravem mestu in so ga premeštili nekam v Furlanijo. Seveda »zaslužnik« vikar se je čutil ponižanega in je nahujskal nekaj cerkvenih ključarjev (Čuka, Špehonijo, Tomazetiča in Simica), da so se proslavili kot nekak »komitata« in niso hoteli izročiti cerkvenih ključev novemu župniku Kjačiću, ki je celo v isti občini doma. Stari, 70 letni gospod je moral svoje pohoštvo shraniti pod lopami, iskati prenočišča pod tujo ktreho, ker mu je nahujskani šovinizem zaprl stanovanje.

Zdaj se je šele pokazalo, da ima stvar politično ozadje in ost proti novemu župniku, ki je Slovenec. Celo rimski dnevnik »Messaggero di Roma« je 17. februarja pisal »močnej duhovnika Kjačića«, češ da želijo tujca Boldarina, ki se celo kot duhovnik ni ustrašil ustvariti zmede med verniki, samo da prode njegova nacionalistična nestronst. Slo je celo tako daleč, da je moral neki škof posredovati in da je žalostnosmešna zadeva prišla še pred sodnijo. Začetkom maja bo ta pravno odločila, čigavo je župnišče in kdo je s krajo ključev kaj zagrešil tudi proti Paragrafom. Medtem je župnik Kjačić sicer prišel v Kosce, a mora stanovati pri neki privatni družini, če hoče opravljati svojo službo.

Tako se je torej zgodilo v 20. stoletju v Beneški Sloveniji, v srcu Evrope, da duhovnik ovira svojega naslednika duhovnika pri izvrševanju njegovih dolžnosti. In to samo zato, ker je ta duhovnik Slovenec med slovenskimi farani in ker se prejšnji — skupaj s široko kliko, ki ga bodpira, — boji, da ne bo več prižnica v Kosci mogla služiti za raznarodovanje.

Ta je kričec primer, kako se »spoštujemo« naše pravice! Upajmo, da je še sram same začetnike takega škandala!

Kongres ANPI v Milanu

V Milanu se je vršil četrti kongres organizacije partizanov ANPI, za katerega je vladalo po vsej Italiji veliko zanimanje. Njegovo važnost potrjuje tudi izredno veliko število udeležencev ter znanih osebnosti iz italijanskega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja, ki so smatrale za potrebno s svojo prisotnostjo dvigniti pomen kongresa, ki si je postavil za eno izmed najvažnejših nalog enotnosti vseh odporiških sil za uresničenje ustave.

Na kongresu so povabili tudi predstavnika odseka za bivše partizane Ladija Dornika iz Gorice, ki je skupno s številnimi drugimi udeleženci zaradi pomanjkanja časa besedilo svojega govora predložil predsedstvu.

Ladi Dornik je v začetku najprej želel kongresu obilo uspeha ter pripomnil, da morajo biti v sedanjem trenutku vsi partizani složni, da bi lahko preprečili preganjanje partizanskega gibanja. Ko smo se med vojno s puško v rokah borili proti sovražniku, smo se zavedali, da se ne borimo samo za osvoboditev naše države, ampak tudi za resnično demokracijo, za temeljito spremembo družbenih odnosov in da se fašistična tiranija ne bo več povrnila. Če hočemo biti zvesti tem moralnim vrednotam, ki še danes živijo v nas, želimo, da noben partizan ne pozabi, da je partizansko gibanje živ izraz teh in da zaradi tega ne sme služiti interesom nobene stranke.

Obenem je opozoril kongres, da obstaja v Italiji skupine, ki skušajo obsojati partizanski pokret, medtem ko se svobodno kretajo fašisti in se dogajajo

celo taka žaljiva dejanja za odporiško gibanje, kot je odlikovanje Colottija za njegova mučenja tržaškimi antifašistov. Vendar to še ni dovolj. Nekaj škedenjskih antifašistov je že okoli eno leto v zaporu, kjer čakajo na proces.

Obenem se pripravljajo procesi proti pripadnikom Briško - beneškega odreda, edinica, ki je delovala v Nadiških dolinah videmske pokrajine. Sramota je, da se enajst let po koncu vojne v Italiji

ji, ki se smatra za demokratično državo, postavljajo pred sodnike partizani in ne tisti, ki so v državi povzročili toliko gorja in razdejavanja.

Med drugimi je zadnji dan kongresa govoril tudi bivši ministrski predsednik Ferruccio Parri, ki je dejal, da je ustava kri naših mučnikov izražena v členih in da bo mogoče samo z uresničenjem ustave odpraviti revščino in nevednost.

Novi predpisi za volilno propagando

Po novih predpisov za volilno propagando so prepovedani napisi po zidovih, na cestnem traku, po plotovih itd.; prepovedano je lepiti tiskovine, razglase, stenske časopise in obvestila o volilnih zborovanjih izven določenega prostora. Za lepljenje propagandnih lepakov, zakon določa dve skupini upravičencev: politične skupine in stranke, ki se neposredno udeležujejo volilne kampanje s svojimi listami ali posameznimi kandidati ter razne ustanove, ki se neposredno udeležujejo volitev.

V vsaki vasi bo določeno mesto za lepljenje propagandnih lepakov. Zakon določa tudi površino teh prostorov, to je 2 metra višine in 8 širine za velika mesta. V vaseh pa bo določeno manjše mesto in vsaki stranki ali politični skupini po en lepak na vsakih 10.000 prebivalcev.

Interesenti bodo morali vložiti zadevno prošnjo na županstvo v roku 5 dni po

objavi dekreta za volitve. Občinski odbor bo določil prostor vsaki stranki, in sicer ne manj kot 0,70 m x 1 m. Če ne bi bilo dovolj prostora bo občinski odbor določil izmene za lepljenje lepakov na določenih mestih po vrstnem redu. Občinski odbori bodo določali prostor za lepljenje lepakov na določenih mestih po vrstnem redu kot bodo vložene kandidatne liste. Lepaki itd. političnih skupin in strank, ki se neposredno udeležujejo volitev, bodo ločeni od lepakov ustanov, ki se posredno udeležujejo volitev. Svetlobne napise itd. pa bodo lahko uporabljale samo politične skupine stranke, oziroma kandidati.

Dan pred volitvami in v dnevih volitev bodo prepovedana zborovanja za posredno in neposredno volilno propagando v javnih prostorih ter lepljenje lepakov itd. Na dan volitev pa je prepovedana kakršna koli volilna propaganda v območju 200 m od volišč.

AHTEN

SPET NESREČA U BELGIJSKI MINJERI

Težkuo nam je povjedat, de se je u belgijski minjeri u Liege, kjer djela stotine mož iz naše dažele, spet dogodila huda nesreća. Par tej nesreći je blo 14 minatorjeu ranjenih an med njimi tudi Mabona je paršlo do nesreče zavoj eksplozije rjo Krajnik iz Dreke. U tisti minjeri kar je gasa.

Zvjedeli smo, de je Krajnik k sreći samo lahko ranjen an de se je rješu smrti takuó, de se je splaziu po trebuhu u drugo jamo. Zelimo mu, de bi kmalu ozra-vu an de bi ga še naprej spremljala sre-ća.

NESREČA PAR DJELU

U špitau so muorali pejati domačinko Leonarduzzi Ano, ker je padla pod voz. Žena je pejala s kravami voz an ker je živina poskočila se je voz preobarnu. Močno se je udarila u čampno nogo an zatuó se bo muorala zdraviti mjesac dni.

Pred dnevi je paršu u hišo Ermenegilda

DREKA

Orožje je treba pobrat!

Jugoslovanske obmejne oblasti so pretekli tjeđan dale u roke italijanskim obmejnim organom Franca Tomazetića iz Dreke, ki je pre dñevi zbežu u Jugoslavi-vo.

Za ljudi iz Dreke je biu Tomazetić za-dnje čase pravi strah. Po dreškñh cje-stah so ga ljudje videli s puško-mitro, s katjore je strahovau uso vas. Karabinerji in financarji so ga že nekaj časa gleda-li, a ga njeso mogli ujeti. Nazadnje so u-šafali samo njegovo mitro, on je pa ute-ku. Potle so oblasti zvjedale, da je šu u Jugoslaviju an s tjem je henju ves strah. Italijanske oblasti so ga ložle u goriški mainkomjo, ker so konštatal, de mož nje par pravi pameti.

Ta dogodek je razburii use ljudi iz Na-diške doline an usi se uprašajo, de kje je Tomazetić ušafu orožje. Usjem je zna-na, de tudi u dreškem kamunu je bla so-bit po uejski ustanovljena takuoimenova-na trikoloristična formacija, ki je ustra-hovala an teror sjala med ljudstvom. No-bedan od telih ljudi ni biu do donás štra-fan an zatuó ljudje mislijo, de morebit, de tisti imajo še orožje par sebš.

Tomazetić višno nje ušafu orožja iz o-blaka.

Oblasti bi muorale poskarbjet, de se po-bere use orožje an de se nardijo vizite pousod, kajti od časa do časa se čuje, de tle al tam kajšen ušafa bombe ali mitre

Za pospešitev malega obmejnega prometa

Stalna jugoslovansko-italijanska meša-na komisija za izvajanje videmškega spo-razuma je ob zaključku četrtga zaseda-nja, ki je bilo v Vidmu od 16. do 20. a-prila 1956, izdala sledeće poročilo:

»Ugotovljeno je bilo, da se sporazum o obmejnem prometu zadovoljivo izvaja. Do 20. aprila 1956 je bilo z obeh strani iz-danih čez 145.000 dokumentov za prehod. V prvem tromesečju t. l. pa so zabeležili 600.000 prehodov.

Razpravljali so in rešili doslej nerešena vprašanja za poljedelski prehod

Urejeno je bilo vprašanje glede vrste in količine blaga, ki ga lastniki doku-mentov za prehod lahko prenašajo z ene-ga na drugo področje.

Urejen je tudi transfer valute deponi-rane pri pooblašćenih bankah s strani

Venturinija nenavaden tat. Paršu je krast otroške giornaline, ki so jih Ven-turiniji otroci nimar prebirali.

Za notarja u Špetru je biu imenovan Vittorio Zanardi iz Vidma, ki bo imeu ju-risdicijo sedmih kamunou Nadiške do-line.

DOBRA JAGA. U ukuolici Špetra so naši jagri u adnim tjeđnu ustrellili kar dve lesici an dva jazbeca. Kmetje so za-dovoljni, ker bo takuó dva škodliuca manj, ki bi djelali škodo na polju an tu-di gospodine so vesele, ker bojo kokoši varne pred zvitorepko.

SV. LENART

PROMETNA NESREČA

Pretekli tjeđan sta se precej močno ponesrečila dva naša vasnjana: 46 ljetni Virginio Hvalica an 43 ljetni Gino Ble-dić. Pejala sta se z motorjem an se za-letjela u Vidmu u nek sudatski auto, ki je voziiu ritensko. Motociklista sta padla na tla an se par padcu močno udarila. Oba so pejali u špitau, kjer so konštatal, de si je Bledić zlomu čampno nogo, Hva-lica pa desno ramo.

Pismo delavcev šentlenartske cementarne ministrstvu za delo

Petdeset delavcev bivše cementarne »Italcementi« v Čemurju u šentlenarški občini je poslalo ministrstvu za delo in socialno skrbstvo v Rimu pismo, v kate-rem zahtevajo njegovo posredovanje, da bi se odpravile hude posledice za številne družine Nadiških dolin, odkar so ukini-li obratovanje cementarne, njeno delovno silo pa odpustili. Pismo se glasi:

»Dolga leta je v vasi Čemur v občini Sv. Lenart delovala cementarna pod upravo družbe »Italcementi« iz Čedada.

To je bilo edino industrijsko podjetje v kraju, ki je do dva meseca od tega zaposlovalo in dajalo kruh nad petdeset-im delavcem.

Nepričakovano za prizadete osebe je tovarna prenehala delovati in upravniki se pripravljajo odpustiti vse zaposleno osebe; poslopje se porušili, materijal pa odpeljali v Čedad, kjer bodo zgradili po-dobno tovarno.

V tej novi tovarni bodo zaposlili de-lavce iz Čedada ter u veliko manjšem številu.

Podpisani, ki stanujejo u raznih vaseh Nadiških dolin, bodo u kratkem brez de-la in tudi brez upanja, da bi ga še do-bili. Vsi imajo družino; med njimi pa je tudi precej invalidov dela.

Zaradi tega prosijo ministrstvo, naj pomaga delavcem in njihovim družinam tako, da se na prostoru stare tovarne zgradi nova, ki bo donosnejša, ali pa naj se zgradi kakšno drugo stalno indu-strijsko podjetje, da bo imela velika skupina delavcev skupno z družinami gotovo delo in mirno življenje u svoji hiši.

Podpisani obenem poudarjajo, da je emigracija, ki so jo številni delavci naših krajev že poskusili, čestokrat zelo ra-zočarala, kajti iskanje kruha po svetu ni vedno uspešno, kadar pa se ga najde, je to v zvezi s hudimi napori.

Sledi petdeset podpisov.

Zahteva delavcev, naj se u Čemurju zgradi kakšno drugo industrijsko podjet-je, ki bi lahko zaposlilo delovno silo, ki je obsojena na brezposelnost, je toliko bolj utemeljena, ker je večina delavcev že presegla zgodnjo starostno mejo in se ne more več izseljevati, da bi vsaj u inozemstvu prisluzili zase in za svoje družine. Ostati na domači zemlji pa po-meni brezposelnost in bedo.

Ministrstvo naj zato u interesu priza-detega prebivalstva stori potrebne kora-ke, da se prepreči huda nesreća, ki preti suspendiranim tovarniškim delavcem.

PODBONESEC

POPIU JE STRUP NAMESTO ŽGANJA

Uso Nadiško dolino je zlo pretresla no-vica o nesreći, ki se je dogodila 40 ljetne-mu Ginu Blasutiću iz Brokijane pri Pod-bonesecu. Mož je šu pretekli četrtak na bližnjo senošet po seno, ki je bluó spravl-jeno u adni zapušćeni bajti. Pot u brjeh je sadá po dežju zlo težka an Bla-sutić je paršu na kraj zlo utrjen. De bi ušafu novih moći, je parjeu za flašo, ki jo je zagledu u bajti, an popiu nekaj po-

žirkou. Mož je biu siguran, de je u flaši žganje an tuó je bluó zanj smart. Malo prej so u tisti okuolici škropil sadno dre-vje an so tam postil u flaši hud strup. Blazutić j esobit začutu hude bolečine an je teu iti damu. Komaj je nardiu par stuó metru poti pa je padu na tla an u-mru. Na kraj nesreče je paršu sobit mje-dih an je konštaturu, de je umru zavoj zastrupljenja.

Kmetje, daržite dobro spravjene use strupene reči, ker se ankul ne vje katje-remu pridejo u roke an se zavoj tega la-hko dogodiho smartne nesreče.

FOJDA: U OZADJU NAŠE ZAPUŠĆENE VASI

SV. PETER SLOVENOV

Bonifikacija polja

Zvjedeli smo, de bojo u Ažli nardili već pruekopou, de bojo s tjem bonificirali polja. Tisto djelo je zlo potrebno, ker se buo takuó zbuojsala produktivnost ze-mje. Sadá so naša polja an trauniki zlo mokri, ker kadar pada dež već dni vo-da kar stoji, ker se njema kam odtjekati. Konseguenca tega je, de parđelki gnije-jo že na polju, posebno krompir, ali so pa zlo slabi.

Geometri an drugi tehniko so že već-krat paršli u tjeđ zadnjih časio u našo vas, de so mjerili an študirali, kje bojo začel kopat kanale an zatuó se troštamo, de bojo z djeli u kratkem začeli.

CJESTE BOJO POSTROJIL

U kratkem bojo postrojil cjesto u Ce-dronu an Dolenjem Barnasu. Postrojil

FOJDA

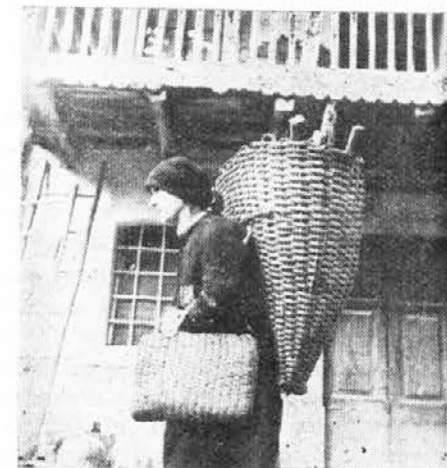
NENADNA SMART EMIGRANTA U SVICI

Zlo je pretresla naše ljudi noticija o smrti 40 ljetnega Bertolutti Leona. Mož je šu pred kajšnjimi 15 dnevi s svojo že-no u Švico, de tam zaslužita kruha za svoje male otroke, ki sta jih pustila do-ma par stari materi. Par dni potle, kar je paršu u Švico, je zboleu an sobit u-mru.

Iz dneva u dan se množijo grobovi na juški zemji, u katjerih počivajo naši nar-buojsi djelauci, ki jih je pogнала u svjet dizokupacion an uboštvo.

PODELITEV PREMJOU KMETOM

U nedejo 15. aprila so u Vidmu u ve-likem salonu »Cassa di Risparmio« podeli-li premje tistim kmetom, ki so se u lan-skem ljetu potrudili za izbuojsat produk-

tiunost zemje an tistim, ki so postrojili hljeve. Par podelitvi premjou so ble pri-sotne najviše provincialne oblasti.

NOVE SUOLE U BENEŠKI SLOVENIJI

Ministrstvo za javna dela (Ministero Lavori Pubblici) je odobrilo već milijonu lir za gradjo suol u videmski provinciji. Za Beeško Slovenijo so odobrili 63 mili-joou 875.000 lir an sicer za suolo u Za-vrhu (kamu Brdo) 5.600.000, za Ahten 15.500.000, za Platac (kamu Grmek) 11.500.000, za Dolenji Marsin (kamu Podbonesec) 5.775.000, za Oborče (Pra-potno 5.000.000, za Tipano 6.000.000, za Podcerkev (kamu Fojda) 7.500.000 an za Torlan (Neme) 7.000.000 lir.

Z djeli bojo začeli še ljetos.

Lendav Valentin - LOKA PRI ZIDA-NEM MOSTU (Jugoslavija). - Vsi Vaši nekdanji prijatelji Vas potom našega uredništva prav lepo pozdravljajo in se većkrat spomnijo na Vas, ko obujajo stare spomine.

POZABLJENA TANAMEJA: CJESTA USA' RAZDERTA

ZVEZDE IN ZVEZDICE NA NEBU SLOVANSKEGA SLOVSTVA

Karel Hynek Macha

Romantika je tako vplivala na slovanske pesnike, da so prav pod njenim vplivom se porajali slovanski epi, povesti v verzih iz davnih časov in iz polpretekle dobe. Še predno je nastal Prešernov »Krst pri Savici« je spesnil Jan Kollar knjigo »Slave hoi«, ki opeva davne slovanske čase in zaton slovanstva iz onih dni z globokimi elegičnimi verzmi. Ko je izšla ta knjiga leta 1832 je obsegala že 615 sonetov, res, da sta bila vzornika Byron in Dante, vendar zvenijo v teh sonetih epski podzvoki in prizvoki, ki so last slovanske epske duše. Václav Hanka je izdal »Kraljedvorski rokopiš« v katerem se tudi odraža stara slava slovanskih rodov in ni važno ali je ta rokopiš pristen ali ne, da je umotvor, dokazuje Levstikov prevod. Na Poljskem je največji slovanski epik Adam Mickiewicz spesnil ep »Pan Tadeja«, na Ruskem so zavalovili v Puškinu prav tako mogočni akordi kot pri Mickiewiczu. Na Češkem se je prej pojavila romantika kot pri nas s Čopom, Prešernom in Vrazom. Tam je živel poleg Kollarja in Celakovskega mlad pesnik Karel Hynek Macha, ki je postal slaven po pesnitvi »Maj«.

Karel Hynek Macha je zagledal luč sveta ob romantični reki Vltavi v nekem romantičnem mlinu, odkoder je lahko zrl še bolj romantične gradove, kjer je iskal staro slovansko slavo. Ko je končal v Pragi gimnazijo in na univerzi pravo je kot naš Jurčič prečital že vsega Scotta, Byrona in Mickiewicza, katerega mogočni akordi so ga prav tako očarali kot Prešerna in Čopa, ki sta med prvimi evropskimi literati spoznala, da je Mickiewicz največji slovanski epik. Macha je po končanem pravu vdobil mesto v Ljutomeru v romantični pokrajini, ki mu je navdihovala pesmi a mu je bilo življenje tam kljub temu v pogubo. Osmega novembra 1836 se je prehladil ob nekem požaru, ko je šel med ognjegase, da bi pomagal ubogim ljudem. Tako je končalo življenje tega velikega češkega pesnika, ki je slavil majsko prirodno krasoto a obenem tudi minljivost življenja tako, da so ga proglasili za največjega slovanskega in svetovnega pesimista kar pa v bistvu ni bil ampak je prisluškoval le starodavni slovanski harfi in si želel, da bi spet njeni glasovi se oglašili ob šumci Vltavi in po vsem slovanskem svetu:

O harfa starodavna,
zibelka sladkih glasov,
zaspana sedaj dremlejš
v globinah gor pokritih;
so tvojih strun glasovi
o slavi odzveneli.
Pogosto v senci gajev
po šumnih me dolinah
ob Vltavi šumeči
samotnega prestraši
temota v črni halji
zavita v šum ponočni.

Takrat zasnanja pesnik in se strne njegova duša z jasnimi zvezdami, kjer prebivajo duhovi slavnih očetov:

In rožnokrasne sanje
se na perutih lahnih
nesó nam nad glavami.
Vzbude se zvezde jasne

in njegov »MAJ«

v naročju nemi noči,
na njih očetov slavnih
prebivajo duhovi.
Tedaž zaslísim zopet
zamrle glase tvoje
ti, harfa davnih časov,
ki davno s strun so tvojih
o slavi odzveneli.

Macha je imel mnogo načrtov kot naš Srečko Kosovel ali umrl je prezgodaj, da bi jih uresničil. Ostal nam je njegov roman »Cigani« nekaj povesti, memoarji »Iz mojega življenja« in pesmi. Imel je pa načrte celega niza romanov in celega niza zgodovinskih dram; velika škoda za češko in slovansko slovstvo, da je umrl tako zgodaj. Njegova glavna pesnitev »Maj« je izšla leta 1836 a ga kritika ni vrednočila kot je tudi poljska odklanjala Pana Tadeja, velikega Mickiewicza; šele leta 1857 je izšel almanah »Maje«, ki je slavil Macho kot največjega češkega pesnika. Zgodba »Maje« je divje-romantična; ker mu je nekdo zvil ljubico Jarmilo je šel Viljem, ko je zvodnika ubil, med razbojnike in postal »kralj gozdov«, kateri doživlja strašno smrt. Ta pesnitev je kot veličastna simfonija, kjer pojo, ob smrti kralja gozdov in narodu, vsi akordi prirode in najmočnejši akordi pesnika Macha, ki je vsaj po ideji minljivosti in usodnosti istoveti z Viljemom ali Jarmilo ali bolje še s tragedijo njegovega naroda.

Čudovito romantično idiličen je prvi spev, ki se začenja tako:

Bil pozen mrak je — prvi maj,
večerni maj, — ljubezni čas.
K ljubezni zval je grlic glas,
tam kjer dehtel je borov gaj,
v ljubezni mah je šepetal,
o njej cvetoči list lagal,
o njej je slavec rož pel,
iz rože vzdih je nje drhtel.
Jezero gladko med bregovi,
od senc obdano na okol,
šumelo je neznano bol;
in sonca žarkega svetovi
v zgubljenih daljah so blodili
ko solze bi ljubezni bili.
Odsevi njih so vstali v noči,
ko v hram ljubezni potopljene,
združili so v ljubezni vroči
se v iskri dve — in padajoči
zašli, ko ljubljenci zgubljeni.

(Prevod Ivana Laha)

Macha pa se po junaku v majski noči spominja na domovino:

»Globoka noč, ti s temo svojo
zakrivaš domovino mojo —
in njej se toži za menoj...
Li toži se?... Ah, sen noči!
Pozabljen že spomin je moj,
in jutri, ko se prek poljan
razlije prvi svet,
sramotno bom ubit —
in ona, kakor prvi dan,
veselo, jasno začari.«

Tako razmišlja kralj gozdov v ječi:

Zato v okovih je zaprt —
in jutri bo »gospod lesova
za kazen na kolesu strti,
ko sine dan izza vrhov.

Tu ujetnik zares lahko razmišlja o ničnosti življenja:

Tišina sama — nikak glas
brez konca prostor, noč in čas,
to kraj je smrtnih sanj,
to, kar se »miča« naziva.
in predno jutri mine dan,
v ta prazni nič-bom pokopan...

In vendar narava je minljiva a ni prazen nič. V Intermezsu se zgrinja okrog »kralja gozdov« vsa pokrajina, zbor duhov, jezero, meglja, gore, rosa, oblak, vetri, kresnice, burja, krt, čas, nočne ptice, glas in zbor duhov šepetajo življenje okrog mrtvaške glave kralja gozdov. In vse ljudstvo sočustvuje z njim in z njegovo veliko nesrečo:

Utišne ljudstva šum,
vsa množica molči
in vsakemu oko
nemirno se solzi,
ker skrito v srcu vsak je tiho žaloval,
ko se na goro jim oziral je pogled,
kjer gledal zadnjikrat je krasni zemlje
svet
in k Bogu spokorjen, v molitvi tiho stal.

In še naroča vsem naj pozdravijo zemljo krasno, ljubljeno tako, »ki zibelka in grob in domovina in mati moja last in dedovina«. Bil spet večer je prvi maj, večerni maj ljubezni čas a takrat »obžaril mrtvo glavo svet večeren je ko venec bled, po licu mrtvem je razlit nekdanjih dni krvavi sled«. Ta maj pa je ves orosen s solzami in tedaj se pesnik spomni na lastno mladost, ki je odbegla, kot davna slava slovanska in kot nesreča, žalna igra kralja gozdov. »V pogledu mojem sta dve solzi zaszolzi, kot iskre v jezeru na licu sta blesteli, ker krasni vek, mladosti moje vek, odnesel je že davno časa beg, preše so sanje vse, kot senca brez sledu, kot slika belih mest v jezerskem temnem dnu, kot mrtvih zadnji vzdih, kot zadnja misel njih kot slava starih dob, kot davnih bojev rog; kakor ugasli svet na krajih severnih, ton harfe zlomljene, kot strte strune zvok, kot bajka davnih dni, kot zašle zvezde sled, zgubljene deve pot, kot mrtvi nje pogled, kakor pozabljen grob, kakor zapadli svet, kakor po ognju dim, kot zvona daljni glas, laboda zadnji spev, kakor zgubljeni raj. To moja je mladost.« Vendar pesnik ne zapade pesimizmu. V neki pesmi prerokuje, da »ko zarjove češki lev nad sovraze vstane, prapor naš se zgame, moj bo v njem odmev«. Odmev harfe starodavne, tudi odmev Maja, ko vzbude se zvezde jasne in na njih očetov slavnih prebivajo duhovi, odmev davne in bodoče slavne slovanske harfe.

Knjiga rekordov

Neka pivnica v Angliji je izkoristila navado svojih gostov, da preresetajo vsako novico (in pri tem seveda tudi več popijejo), ter izdala knjigo rekordov. V tej knjigi so po datumih registrirani vse mogoči dogodki, ki dajo lahko povod za obširno razpravljanje. Tako piše na primer v tej knjigi, da drži rekord v polandriji Tereza Vaughan, ki je pri štirindvajsetih letih sklenila že enainšestdeset zakonov. Da je največja slika na svetu dolga štiri in pol kilometra. Imenuje se »Mississippi panorama«, ki jo je pred 110 leti naslikal John Bonward. Kot

še tisti večer odpravila z materjo k teti v Kassel.

»K teti greva?« se je razveselil, ko mu je sporočila, da odpotujeta s prvim večernim vlakom.

»Nekaj tednov boš ostal pri teti, morda še dalje. Vsako nedeljo te bom obiskala, pisala pa ti bom tudi med tednom. Tudi po telefonu se bova lahko pogovarjala.«

Pri teti so ga sprejeli z nivdušenjem. Hilda mu je vsak dan povedala kaj zanimivega iz Arnsfelda. Ob njenem pripovedovanju se je na marsikaj spomnil tudi sam. Z njo in Maksom je zahajal na okoliške hribe. Tu so se mu zbudili novi spomini na hribe in planine v rojstnem kraju. Kljub temu so mu prvi dnevi potekali počasi. Kakor je bil vesel, da ni videl Grotha, tako je pogrešal mater.

»Najlepše bi bilo,« je dejal neki dan Hildi in Maksu, če bi se mati preselila sem v Kassel in bi živeli skupaj, kot smo v Arnsfeldu.«

»To bi bilo res najlepše,« sta pritrdila Hilda in Maks.

Zvečer pa je rekel teti: »Ko bom večji, se bom odpravil na Spodnje Štajersko. Obiskal bom svoj rojstni kraj, si ogledal rojstno hišo, če še stoji, in stopil na grob svojih staršev. To se spodobi, kajne, teta?«

»Spodobi, spodobi,« je dejala teta za-

Terski ljudski poet

Se vsak vesel poet je zapel tritici mili in vinčecu rujnemu, ki srce ogreje in dušico priveže. Beneški Slovenci radi popijejo svojo izabelo, da so veseli, a vedno trezni in bistri. Morda Romandolci so bolj židane volje, ko pretakajo rumene romandolske kapljice. Včasih tudi v hribe zaide kakšen furlanski pinot, longobardska barbera, ali celo »vino Pugliese« in ti »strice« mešajo potem glave nedolžnih naših gorjanov, da jih nosijo s kraja do kraja.

Naš ljudski poet Negro Peter iz Zavrha ga rad srkne in potegne globoke požirke, iz katerih mu izvira pristna domača poezija, da v verzih nazdravi in napije prijateljem, vendar zraven posvari in odpuči. Zapojmo z njim »O vinčecu puljskem«:

Joj, ke dobro vince ko ma Bazili,
naa takuó dobraš se njeste pili!
Se a popijete nu samo žlico,
ste konsolali kuárp nu dušico.

Pije a rado: ti zdravi nu ti bouni.
Še ta so obrjeste ran tej tou vouni.
Popite a dan litro an še koj pou,
imate oščepano kualunkuo bou.

V Rimu so ustanovili očesno banko

V medicinskem inštitutu rimske univerze so pretekli mesec ustanovili prvo italijansko »Očesno banko«. Njena naloga bo organizirati in usmerjati požrtvovalnost ljudi, pripravljenih prepustiti po smrti svoje oči za nevarne očesne operacije. Očesno banko so ustanovili na pobudo upravniškega inštituta prof. Gerina. Njega pa je napotil na to nedavno umrli don Carlo Gnocchi, ki je pred svojo smrtjo 28. februarja zapustil svoje oči dvema slepima otrokoma. Po vsej Italiji so se ljudje začeli zanimati za ustanovitev očesne banke. Prof. Gerinju se je prijavilo že več kot 1000 ljudi.

V Italiji še vedno velja zakon, po katerem je prepovedano izrezati mrliču oči. Ta zakon je bil uveljavljen pred mnogimi leti, da bi zaščitil domnevno mrtve ljudi pred kirurškimi posegi. Zakon določa, da mora ostati truplo naj-

Ma za ne djetati arde figure
ne stuojte piti nič uón mizure,
Me ne diventajte še pjes koj blao!
Mjerite soute. To je škuazej drao!

Pite čez dna. Merkejte kasno pot.
Zvečar, furbo, u če vam naliti zmot!
Ijeuše je ne priti ta nami »eoka«
kuj spasti z lavo rauno tou čok.

Ran učera san vidu 'dneá arlekina,
ko nje rad očutu furberije vina.
Potem ko biu se a ljepo nadau,
u šou gor čez ležat tou fosau.

Nuos u mu se kazáu čarnjáú,
ubit fiask tou desni u e darzáú.
San uprašu par kas': »kuó te zadán?«
So mi povjedali: »Te dan Zavaršana.

Tako je zapel naš terski poet, ki ima italijanske sole, a slovensko zavest. Kakor je tersko narečje podano v mešanici in še v svojih domačih prisposodobah, je vendar njegova osnova čistega slovenskega izvora. Stvar je potem filologov in etnografov, da preiščejo posebnosti narečja in značilnosti ljudskega svojstva ter da vse to narodno blago znanstveno obdelajo.

manj 48 ur nedotaknjeno. Očesna rožnica pa po dveh dneh za operacije ne pride več v poštev. Zato bo italijanski parlament čimprej izglasoval nov zakon, po katerem bodo doslej »skrivne« očesne operacije uradno dovoljene.

Pred nedavnim je nek starček v oporoki zapustil svoje oči v kirurške namene za presaditev roženice. K tej odločitvi ga je napotil zgleđ Karla Gnocchia, čigar požrtvovalnost je vzbudila zanimanje po vsem svetu. Operacija, za katero je dal na razpolago oči starček, je srečno uspeša in tako bo 17 letna Marlena Zappa iz Casanna d'Adda verjetno spregledala.

Sv. Jurij in sv. Marko v Beneški Sloveniji

Godovi svetnikov so pogostoma v zvezi z ljudskimi običaji. Najbolj veličastno pa proslavlja ljudstvo sv. Jurija in sv. Marka, katerih god pade na 24. in 25. aprila, ker je narava v burnem zelenju in se torej ni treba več bati slane. Zanimivo je, da v Beneški Sloveniji rabijo iste pregovore o teh svetnikih, čeravno so ti kraji daleč narazen. V Terski in Nadiški dolini pravijo, da »Juri dol po potoci tuli. Veje bere in gubanco peče.«

Nekdaj je po naši deželi hodil okoli »Zeleni Jurij«, ki je ob potokih tulil ali trobil, pobiral suhe veje in si nato v družbi svojih spremljevalcev spekel pogacho iz nabranih darov. V nekaterih krajih se je še ohranila navada, da »puobia« in »ečča« zakurijo kres, pečejo »rtirajo« in prepevajo vesele pomladne pesmi.

Grothova je v mislih pritrdjevala sestri, v srcu pa se borila proti njej.

»Ne, ne!« je kriknila iznenada. »Kurta ne morem dati! Ne morem živeti brez njega!«

»Povedala sem ti, kar mislim o tej stvari,« je dejala Berta mirno, skorajda hladno, »ti pa stori, kakor se ti zdi najbolj prav. Vendar moraš pomisliti tudi na to, da Kurt ve, da mu nisi prava mati, ne ve sicer, da njegova prava mati še živi, vendar bo prej ali slej izvedel tudi to. In kaj potem?«

»Ne bo izvedel! Jutri se odpeljemo na morje! Ko se vrnemo, bo stvar pozabljena. Pripravi perilo! Hilda in Maks morata z njim, da bo imel družbo in da čimprej pozabi, kar se je zgodilo zadnji čas. Jeseni, ko se začne šola, bo spet, kakor je bilo.«

»Nikoli več ne bo, kot je bilo.« Berta je hotela še reči, da se po njenem prepričanju zadeva s Kurtom za Grothove ne bo srečno končala, ker pa je spoznala, da je vsaka beseda zaman, se je molče lotila priprave.

Otroci so bili seveda veseli sporočila, da pojdejo na morje, ki ga še niso videli. »Morje, morje!« so vzklikali in tekali po stanovanju kot ponoreli. Drugo jutro so se odpeljali.

V Heimdorfu so se ustavili le za toliko, da so vzeli že pripravljeno prtljago.

ANTON INGOLIČ DEČEK Z DVEMA IMENOMA

Privlil se je h Grothovi, saj ni vedel, da ima daleč, daleč tam v Sloveniji pravo mater, ki bi ga še tesneje priklenila nase.

Tudi ni vedel, kako je popoldne istega dne Groth sprejel vest o povabilu zavezniškega sodišča.

»Kurtova mati še živi?« se je namrdnil.

»Pisal si mi, da je umrla v taborišču,« mu je Grothova dejala z očitkom. »So te napačno obvestili?«

Groth se je izognil odgovoru, s trdnim vojaškim korakom je premeril sobo in se slednjič ustavil pred omaro.

»Naj živi ali ne, fanta ne dam!« »Kako?« se je zavzela Grothova. »Mati ga zahteva.«

»Lahko ga zahteva,« je dejal Groth porogljivo, »vprašanje pa je, če ji ga jaz, ki sem otroka tako rekoč rešil smrti in ga šest let redil in vzgajal, hočem vr-

niti. Vprašanje je nadalje, ali so sadniki zaveznškega sodišča bolj naklonjeni ženi bivšega partizana-komunisti ali človeku, ki se je med vojno tolkel s komunisti in ki zdaj opravlja trgovske posle tudi za velike ameriške in angleške firme.«

»Mislíš, da bi sodišče moglo njeno tožbo zavrniti?« je Grothova vprašala nejevolno.

»Prepričan sem, da jo bo zavrnilo!« je Groth dejal samozavestno. »Takoј zdaj grem v Hannover, da najamem najboljšega odvetnika! Seveda,« je še rekel na vratih, »Kurt ne sme o tem ničesar izvedeti! Tudi znanecem niti besedice! Treba je delati naglo in tajno!«

Grothova je gledala za možem s strahom in upanjem; s strahom, da ne bi storil česa, kar ni prav, z upanjem, da bo morda Kurta le obdržala.

Janko nadalje ni vedel, zakaj sta se

Pravilna saditev okopavin

Med glaune rastline u naši daželi prištevamo okopavine, tuó so krompir, sjerak an zejč. Te nudijo našim kmetom venčpart njegove hrane an njegovi živini najbujnejši fuotar. Zatuó se zastop, de jih kmet oskrbuje dobro, de imajo več pardjelka. Par nas se gnoji okopavinam navadno na pomlad pred saditvijo. Ta čas pa njema usak kmet zadost zdrjele-ga gnojja, de bi ga mogu dat krompirju, sjerku an še zejč, ker ga je venčpart že u jeseni podkopu. Zatuó gnoji. kmet z nezdrjelim gnojem, ki ga je zbral čez zimo, an uržuh temu je, de okopavine ne rastejo lepuó. Frišan gnoj njema u sebi še parpravenih hranilnih sostanc, ki jih korenine lahko hitro sobit potegnejo vase. U tajšnem gnoju se muorejo so-stance šele razkrojiti, tuó pa traja dou-go an zatuó rastline rastejo počasi.

Za okopavine muorate gnojit u jeseni s hljeuskim gnojem, de se u zemji razto-pijo do pomladi. Ker pa tuó nje nimar mogoče, nucamo pomladi le udjelan gnoj, če pa tega nje, pa umetna gnojila. Dobar je nitrofoskal, ki je mješanica japnena dušika, superfosfata an kali-jeve soli an ima u sebi takuó use štjeri hranilne sostance za rastline: dušik, fosfor, kalij an japno. Če pa imate fri-šan hljeuski gnoj, ki ga muorate spravi-ti u zemjo, pomagajte mladim okopa-vinam s čilskim solitrom, ki sobit delu-je. Tud gnojnica zlo pomega za mlade setve, ker ima u sebi že dosti raztoplje-ne rastlinske hrane.

LISTNE UŠI

Listne uši so narbuj razširjeni paraziti na rastlinah. Rastlinam pijejo sokove an jih s tjem slabijo, da jih dostikrat uni-čijo. Napadeni listi se zvijejo an rumeni-jo, poganjki se slabo razvijajo, so zakr-neli an se dostikrat posušijo. Listne uši se čez poletje zlo hitro množijo. Zatuó jih ušafamo poudo u velikih trumah, ki po-krivajo cjele parti rastlin. Posebno se množijo hitro u suhih an gorkih polje-tjih. Nekatjere listne uši preživijo use ljeto na isti sorti rastlin. Druge pa gre-

Mušice u kletji

U nekatjernih kletjih se vidi use pouno vinskih mušic, za katjere se gospodar ne briga dosti. Vjedet pa je trjeba, de tiste mušice prenašajo bacile ocetne kisline an zatuó jih uniči. Vehnne jame zatuó par sodih pokrijte za par minut an u kletji pošpricajte z DDT likuidom. Tuó ponovite večkrat an mušice ne bo več.

Sjerak bomo sjali

Sjerak nuca globoko zrahljano zemjo, ker njegove korenine rastejo globoko. Zatuó muorate gledat, de bo zemja zlo glo-boko prekopana

Važno je gnojenje. Vjedati muorate, de je narbuojš hljeuski gnoj, posebno če bo-ste potle sjali na tisti kraj ušenico. Uše-nici boste potle gnojili samo z umetnim gnojilom. Umetno gnojilo pa tudi sjerku zlo pomega, samo naj bo umetno gnojilo dopolnilno k gnojenju s hljeuskim gno-jem, če je bluó tega premalo. Na usako njivo (3600 m kv.) površine za sjerak muorate računat z najmanj 80 do 100 kuintalu hljeuskega gnojja. Na hektar bi potle paršlo okuol 250 kuintalu. Tuó veja za gnoj, ki je u glaunem naret iz dosti sjerkove slame ali drevesnega listja an nje u njem preveč živalskih odpadkov. Če pa je gnoj bogat na živalskih odpad-kih, je zadost manj gnojja.

Če pa njemate dosti hljeuskega gnojja, dodajte še umetnih gnojil. Na usako njivo raztrosite 2 kuintala superfosfata, pol kuintala kalijeve soli an pol kuintala žveplenokislega amonijaka. Te kuantite-te pa vezajo tam, kjer njeste dali kuantiteto umetnih gnojil za četrtino. Če ste pa dali polovico potrebnega hljeuskega gnojja, zmanjšajte umetna gnojila za po-lovico. Usa tri umetna gnojila, ki smo jih zgoraj povjedali, lahko pred trosenjem že doma premješate, takuó de trosite sa-mo enkrat. Tisti mješanici pa ne smije-jete premješati pepela. Tud japnena dušika (calciodianamide) ne mješati z drugimi umetnimi gnojili an trosite ga nimar samega za sebe. Ne smijete ga pa

trositi z roko, posebno ne, če imate kajš-no ranico ali razpokano roko. Umetna gnojila trosite po cjele njivi pred brana-njem.

Važno je tud sjeme. Če ste zemjo do-bro parpravili, dobro pognojili an usjali dobro sjeme, boste sevveda sjerak tud na-prej pravilno obdelali, tuó je opljeli an osuli, an pardjelek bo dobar.

Dizinfekcija hljevou

Povzročitelji infeciunih boljezni so zlo občutljivi pruoť gorkuot an pruoť ke-mičnim preparatom. Mraz prenašajo use boljezni brez veče škode. Nizke tempe-rature ustavijo samo začasno rast an multiplirane boljezeniskih kali, njih samih pa ponavaj ne uničijo. Buj važna je gorkuota kot dižinfetant. Boljezenske kali pa so za temperaturo nad 50 do 60 gradu zlo občutljive an zatuó jo nucamo za dižinfekcijo. Že samo gorki sončni žarki uničijo marsikajšno boljezen, če pridejo do bacilou. K naraunim gorkuot-nim dižinfetantom se šteje tud samo-ugrjevanje zbutanega gnojja, u katjerem se razvijajo temperature do 70 gradu, ki je zadost za uničiti večine infektuonih kali.

Gorkuoto, kot dižinfetant se nuca suho an mokro. Suho gorkuoto (sežiganje) se nuca za dižinfetirat infetiranih reči: slame, sena, lesa, objeke, živalskih trupel an odpadkov. U ognju se močno ogre-je željezne infetane reči: kjetne, podkve, sekjere, nuože, lopate, vile itd. Mokro gorkuoto se nuca na to vižo, de se pre-

do iz ene rastlinske sorte na drugo.

Takuó na primer črna fižolova listna uš, ki jo uši dobro poznate, gre julija na navadno ljesko ali na kozjo pogačico. Na tjem grmu odloži samica jajčka, ki pre-zenejo zimo, na pomlad pa uši gredo spet na vrtove an puoja, kjer djealjo ško-do fižolu, bobu, pesi, an drugim rastli-nam.

Siva brjeskova listna uš prežene zimo na brjeskvah u formi zimskega jajca, po-ljeti pa živi na puojških rastlinah, poseb-no na krompirju. Ta uš je zlo nagobarna, ker prenaša tud razne boljezni degenera-cije ali virozne boljezni krompirja. Mo-kasta listna uš na zejcu, špinaci an red-kvi ne gre odlagati zimskih jajc na druge rastline, a je use dno nagobarna, ker pi-je sok rastlinam.

Listne uši se da uničiti, če napadene rastline škropite z nikotinskimi prepara-ti. Zlo dobar je tobačni ekstrat u 2 do 3% vodni raztopini, katjeri lahko premješate še 1% mazave žajfe, de se škropivo buojš u rastline. Z uničevanjem muo-rate začeti subit, kar zagledate uši, ker jih je buj pozno težkuo uničiti. Ponavaj samo enkratno škropljenje ne pomega, ker pridejo nimar nove uši iz drugih ras-tlin, prenašajo jih pa tud mravlje. Zatuó muorate škropiti večkrat u 8 do 10 dneunih intervalih. Dnako kakor tobačni ekstrat pomega tud ekstrat iz mušjeva lesa. Za dobar kup se ušafa še tobačni polvar, s katjerim je trjeba ušive rastli-ne dobro spolverati.

kuha infetirane reči u urjeli vodi, ka-tjeri se lahko doda še kajšen kemični dižinfetirni preparat.

Kemičnih dižinfetirnih preparatou po-znamo dosti: likuide an druga, ki deluje-jo kot plini (gas). Plin pride malokrat u poštev, ker je nagobarno runati z njim. Nucajo ga za dižinfetiranje garjevih konj. Od kemičnih dižinfetirnih prepara-tou pa so narbuj znani tile: pepelni lug, raztopina sode, neugasnjeno an ugasnjeno japno, japneno mljeko itd.

Kar je kajšna žival bouna na infetui ni boljezni, je trjeba hiev dižinfetirat. Tuó se nardi takuole: sofit, stene an pod je trjeba najprvo očistiti s trdo metlo an use nameteno z metlo vred sežgat. Gnoj z 10 cm zemje odpejajte na njivo, polj-te z japnom an sobit globoko podkopaj-te. Use lesene malovredne reči sežgite, druge pa umijte z vročim lugom. Željezne reči močno ugrejte u ognju, usnje dižin-fetirajte z vodno raztopino kreoliana, ste-ne pa prebjelejte z japnom. Japnenemu beležu dodajte kreolina (3%).

spremljal vsak njegov gib in korak.

Pri obedu je sedel sam za mizo s svež-njem časopisov, vendar ga, kakor je Jan-ko opazil, časopisi niso tako zanimali kakor njihova miza, kamor se je nekaj-krat ozrl.

»V vodo! Ujemimo jo!«

»Lej, tebe gleda!« je čez čas z malce ljubosumnosti ponagajal Hilda.

Hilda je zardela, vendar ni Janka uda-

Žwinoreja

Pitanje goveje živine

Govejo živino se pita s fuotrom, ki ne košta dosti, de se pitanje splača. Če pi-tate mlado živino, ki še raste, ji muorate dajat fuotar, ki ima u sebi dosti beljako-vin. Mladim živalim raste par pitanju največ mišičevje (muskoini), zatuó nu-cajo več beljakovin. Odrasle živali uša-fajo par pitanju več maščobe, zatuó jim muorate dajat fuotar, ki ima u sebi do-sti škroba (amido). Par dobrem pitanju pardobi živina na dan po 1 do 1,5 kg teže.

Za pitanje odrasle živine je parporoč-ljiva tale norma: 80 prebavljivih belja-kovin za usako žival an 125 kg škrobne vrednosti na 100 kg žive teže. Takuó na primer znaša norma za 600 kg težkega vola: 800 gramu prebavljivih beljakovin an 7500 gramu škrobne vrednosti. U tjem je uračunan proizvajalni an uzdarževal-ni fuotar.

Primer porcjona

Prebavlive beljakovine	Porcjon	Škrobna vrednost
10 kg dobrega sena	500	3600
1 kg ušeničnih otrobu	110	450
10 kg krompirja	100	2000
20 kg pese	80	1600
Skupno	790	7650

Fuotranje djeloune živine

Djelouni živini muorate dajat več fuo-tra za opravljanje djela. Živali, ki vo-zijo, ponucajo več hranilnih sostanc za opravljanje djela. Krava, ki zmjerno vo-zi, naj dobi poleg fuotra, ki ji je potrje-ben za uzdrževanje an za mljeko, še po 100 gramu prebavljivih beljakovin an 1000 gramu škrobne vrednosti.

Vozni živini ne smijete dajat vodena-stega fuotra.

Petelin je potreban

Kokoši brez petelina ponucajo dosti več fuotra kot tiste s petelinom, zatuó pa znesejo tud dosti več jajc, pravijo 34% več. Če računamo večje nesnost an se odšteje vrednost več ponucanega fuo-tra, so jajca od kokoši brez petelina za 30% buj za dobar kup kot pa tista od kokoši s petelinom.

Sevveda, če četé nucati jajca za podlo-šiti je petelin potreban, ker drugače jaj-ca ne morejo biti oplojena.

CENE NA DEBELO

ŽIVINA ZA ZAKOL

	po kg
Krave	L. 215 do 260
Volí	» 240 » 290
Jenice	» 240 » 310
Teleta	» 435 » 500
Jagnjeta	» 450 » 470
Kozličí	» 450 » 470
Ovce	» 150 » 170
Prašičí (100 kg)	» 310 » 330

ŽIVINA ZA REJO

	po glavi
Krave mlekarice	L. 150000 do 200000
Jenice breje	» 140000 » 180000
Prašičí (12-20 kg)	» 5500 » 8000

PERUTNINA — ZAJCI — JAJCA

	po kg
Piščeta	L. 550 do 575
Kokoši	» 550 » 600
Purani	» 525 » 575
Gosi	» 400 » 450
Zajci	» 300 » 330
Jajca	» 2860 » 3100

ŽITARICE

	po q
Pšenica	L. 7100 do 7200
Sjerak	» 4750 » 4800
Oves	» 5600 » 5800
Rž	» 5400 » 5500
Ječmen	» 5500 » 5700

SADJE IN ZELENJAVA

	po kg
Krompir	L. 32 do 45
Radič	» 220 » 370
Sedano	» 70 » 120
Jabuka	» 45 » 80
Hruške	» 45 » 80

SIR IN MASLO

	po kg
Sir do 2 meseca star	L. 410 do 460
Sir čez 2 meseca star	» 650 » 700
Mlekarniško maslo	» 930 » 960
Domače maslo	» 750 » 800

GRADBENI LES V HLODIH

	kubični meter
Bukev	L. 16000 do 18000
Smreka	» 20500 » 23000
Oreh	» 28000 » 30000
Jesen (jasen)	» 16000 » 19000
Cešnja (čerješnja)	» 15000 » 16000
Bor (buor)	» 12500 » 15000
Mecesen	» 20500 » 25000
Javor	» 22000 » 23000
Topol (tapu)	» 11000 » 12000
Dob	» 22000 » 24000
Hrast	» 25000 » 27000

DRVA IN OGLJE

	po q
Bukove suhe	L. 700 do 850
Bukova surove	» 600 » 650
Oglje	» 2900 » 3000

Dolar USA	639
Šterlina papir	1662
Francoski frank (100)	149
Švicarski frank	148
Belgijski frank	12,40
Avstrijski šiling	25
Nemška marka	152

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmtr
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorice

Zvečer so prispeli v tiho obmorsko va-sico. Sobo so imeli v skromni ribiški ko-či, hranili pa so se v gostilni tik ob mor-ju. Razen njih je bilo le še kakih ducat gostov, većinoma starejših ljudi, ki so prišli v samotno ribiško vasico, da bi se navžili miru. Otroci so se kmalu spo-prijateljili s tremi, štirimi ribiški deč-ki, se z njimi kopali, z njimi ribili in čolnari. Najčudovitejšo so seveda bile vožnje z jadrnico! Posebno za Janka. Kako prijetno je bilo gledati v napeta jadra in drseti po morski gladini! Še lep-se je bilo krmariti in uravnavati jadra! Na Heimdorf in Grotha se ni niti spom-nil, tudí ne na svoj rojstni kraj. Živel je brejskrbno življenje kot ostali otroci.

Grothova pa je bila prvi teden tiha in zamišljena. Janko je bil prepričan, da se boji zanj in za Hilda pa Maksa.

»Mati, nič se ne boj!« ji je naročal vsa-kokrat, preden je odšel na kopanje. »Pla-vamo kot delfini in vozimo se kot mor-narji!«

Sredi drugega tedna pa jo je nenado-ma minila vsa skrb in zamišljenost.

»Si le sprevidela, da morje ni nevar-no?« ji je s smehom dejal Janko, ki ni vedel, da je tisti dan izvedela za sodbo zavezniskega sodišča.

»Tega nisem sprevidela,« je Grothova odgovorila smehljaje. »Vesela sem, da ti tu ugaja, da si pri meni in boš pri meni

ostal.«

Janko je mater začudeno pogledal, že naslednji trenutek pa se pognal v morje. Nekaj dni pozneje je prišel nov gost.

Takoj so ga opazili, saj so se vsi dote-danji gostje že dodobra poznali. Bil je krepak, a vitez mladenič, živahnih kre-tenj in izredno zvedavega pogleda. V kratkem času si je ogledal vasico, gostil-no in posamezne hiše. Slednjega je prišel v zaliv, kjer je bilo poleg dveh jadrnic privezanih še nekaj manjših ribiških čolnov. Prav tedaj so se podili otroci po njih. Neznaneč jih je radovedno ogledo-val, napravil nekaj posnetkov, kar je bi-lo otrokom izredno všeč, nato pa se sle-kel in se v lepem skoku pognal v vodo. Dečki so opazili, da je izvrsten plavač, zato so se takoj navdušili zanj.

»Kakšen plavač!« je vzkliknil Janko z občudovanjem.

»In kako je zagorel!« je dejala Hilda z nič manjšim občudovanjem. »Čeprav ostanemo do konca počitnic tu, ne bom takšna.«

Kakor da mu godi občudovanje otrok, je mladi gost plaval zdaj crawl zdaj hrbtno, pa spet prsno, se obrnil in negi-ben obležal na hrbtu, se spet potopil in prišel iz vode na drugem mestu in mno-go pozneje, kakor so ga pričakovali. Skratka: v pičli uri si je pridobil zaupa-nje otrok, posebno zavzeto je Janko

mila, kakor je sicer storila ob podobnih priilikah.

Tudi tokrat so se po obedu najprej dvignili otroci in odhiti na obalo, sta-rejši so še poklepali in se malo odpra-vili za kako uro k počitku. Novi gost je tdui posedel, dokler razen dveh, treh upo-kojencev niso vsi gostje odšli, šele nato je odšel, a ne počivat, marveč nazaj v zaliv. Pogodil se je za jadrnico, na ka-teri so se dotle igrali otroci, in se v le-pem loku zapeljal na odprto morje. Zdaj je bil deležen še večjega občudovanja.

»Mornar na dopustu!« je menil Jan-ko.

Veter je bil ugoden, zato je jadrnica švigala kakor lastovica sem in tja, nena-doma pa se približala obali. Počasi je drsela tik ob njej. Otroke je naravnost izzivala.

»V vodo! Ujemimo jo!« je zaklical Janko in prvi skočil v vodo.

Za njim so se pognali vsi ostali, tudí Hilda.

Jadrnica je počasi plula proti odpr-te-mu morju, kakor da čaka nanje. To je podžigalo otroke. Tekmovali so, kdo jo bo prej dosegel. Toda ko bi jo bila Hilda že skoraj dosegla, so se jadra na-pela in jadrnica se je kot strelica po-gnala naprej. Hilda se je užaljena usta-vila, ostali pa so plavali dalje. Kmalu so

jadrnici spet jadra uplahnili in razdalja med njo in plavalci se je začela manj-šati.

Zagoreli mladenič je pomahal malim plavčam.

»Prvega vzamem na jadrnico!«

»Hura, hura!« so zaklicali otroci in za-čeli neusmiljeno rezati valove.

Janko in še neki deček sta se kmalu izmotala iz gruč in se nevarno približa-la jadrnici. Toda tik preden bi jo bila dosegla, je spet zdrsnila naprej.

»Za norca nas ima!« se je razjela Jan-kov tekmeč, domačin Vili, in se obrnil nazaj proti obali, kamor so plavali tudí ostali.

Janko je vztrajal. Mora jo doseči! si je rekel. Mornarji so nagajivi, vendar so, kakor je bral v knjigah, po srcu do-bri ljudje. Če bo mornar videl, da je vztrajen, ga bo vzel na jadrnico.

Razdalja med njim in jadrnico se je spet začela manjšati. Še nekaj zamahov! Samo da mu ne bi spet pobegnili! Ne sme, ne sme!

Res! Ko je priplaval do jadrnice, mu je mladenič prijazno pokimal in celo po-nudil roko, da se je laže skobacal vanjo. »Dobro plavač!« ga je pohvalil mlade-nič in spet sedel h krmilu.

Janko je zadihan pomahal tovarišem, ki so z zavestjo gledali za njim.

(Nadaljevanje sledi)